

Тема 7. Редагування наукових текстів

1. Загальне поняття про редагування та його види.
2. Коректорська робота.
3. Наукове редагування.
4. Технічне редагування.
5. Художнє редагування.
6. Літературне редагування.

Список використаної літератури

1. Партико З.В. Загальне редагування: нормативні основи. Львів: Афіша, 2006. – 416с.
2. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця: Практичний посібник. К.: НВЦ НКМ, 2006. – 559с.
3. Капелюшний А.О. Редагування в засобах масової інформації. Львів: ПАІС, 2005. – 304с.
4. Мільчин А. Е. Від рукопису - до книжки. Методика редагування тексту. М., 1980. С. 23.
5. Завгородня Л. В. Основи літературного редагування та коректури : навч. посіб. Черкаси : Брама – Україна, 2010. – 164 с.
6. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації : навчальний посібник. Л. : ПАІС, 2005. – С. 181– 191.
7. Різун В. В. Літературне редагування. К. : Либідь, 1996. – С. 123 – 132.
8. Тріщук, О. В. Редагування науково-інформаційного тексту [Електронний ресурс] : підручник / О. В. Тріщук ; НТУУ «КПІ» ; відп. ред. Н. М. Фіголь. – Електронні текстові. Київ : НТУУ «КПІ», 2013. – 252 с. – Назва з екрана.

1. Загальне поняття про редагування та його види

Редагування (від лат. *redactus* - приведений у порядок) - це аналіз, перевіряння та виправлення будь-якого тексту.

Види редагування, використовувані у видавничому процесі:

- літературне,
- наукове (спеціальне),
- художнє,
- технічне.

Однак основним з них є літературне. Якщо термін «редагування» вживають без уточнення, то мають на увазі саме літературне редагування.

На цьому етапі редакційно-видавничого процесу спочатку над рукописом працює ведучий редактор, займаючись поліпшенням композиції, стилю, орфографії, пунктуації та ін.

Цю роботу проводять на різних етапах, її продовжують (як правило, вже у вигляді контролю, особливо після авторських виправлень) на коректурних відбитках і з надрукованою книгою (сигнальним екземпляром).

Сукупність усіх виправлень і змін, внесених у процесі редагування і коректорської роботи, називається виправленням.

Редакторське виправлення включає:

- виправлення-скорочення, призначене для скорочення тексту до планованого розміру (за згодою автора та без втрат ідейно змістовного плану);
- виправлення-обробку, що починається редактором з метою поліпшення композиції, структури твору, усунення стилістичних, логічних та інших помилок і недоліків;
- виправлення-переробку, що починається при необхідності зміни тексту.

Послідовність редагування твору така:

1. Редактор читає та аналізує рукопис з метою оцінки і визначення можливого сприйняття твору читачем, відповідності задуму, заголовка, підзаголовка – змісту і жанру роботи.

2. Аналіз і при необхідності зміна композиції і структури тексту, розподіл його за ієрархією на частини (розділи, параграфи, загальні та окремі елементи).

3. Редактор установлює всі композиційні елементи, визначає систему заголовків і підзаголовків, приймає рішення про введення колонтитулів, змісту, внутрітекстових і затекстових редакторських приміток і змісті цих елементів структури.

4. Проводять важливу роботу над відповідністю стилю жанру твору.

5. Усунення значних, стилістичних, граматичних та інших помилок і недоліків.

Редактор бере участь у підготовці проекту оформлення видання: з ним обговорюють принципові рішення технічний і художній редактори. Важлива частина роботи з редагування книги є створення (у разі потреби) довідкового апарата, у тому числі передмови, післямови, прикнижної анотації, коментарів, приміток, а також різних покажчиків – предметного, алфавітного, покажчика імен, назв (залежно від тематики книги – періодичних видань, міст, тварин, вугіль, автомобілів, рослин та ін.), що зустрічають у тексті. Наявність покажчиків у книзі свідчать про культуру видання.

Редактор працює в безпосередньому зв'язку з коректором і автором, погоджуючи усі види виправлень на всіх етапах і контролює всі зміни в тексті, що починають автором і працівниками видавництва (друкарні); і з технічним редактором, узгоджуючи з ним найбільш зручні та ефективні для сприйняття способи подачі елементів структури в тексті (вибір розташування, шрифтів, виділень кожного фрагмента).

Редагуючи текст, необхідно пам'ятати основні вимоги, які висувають до доказів (аргументів) як особливої форми думки, а саме:

- о чітке формулювання тези й аргументів;
- о формулювання тези під час доказів залишається незмінним;
- о теза і аргументи не повинні суперечити один одному;
- о як аргумент використовувати положення, правдивість яких не викликає сумніву;
- о докази повинні бути повними й достатніми.

Редагування наукового тексту здійснюють у три етапи:

1. Первинне ознайомлення з текстом документа. Перед тим, як розпочати редагування тексту, слід прочитати його повністю. Під час першого прочитання не бажано вносити правки, проте можна зробити помітки на берегах чи фіксувати побіжні зауваження на окремому аркуші паперу.

2. Перевірка фактичного матеріалу. На цьому етапі доцільно перевірити правильність та вірогідність поданих відомостей, продумати, чи достатньо фактичного матеріалу для певного тексту.

3. Власне редагування матеріалу. Цей етап вимагає мовної корекції: виправлення орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок. Правки в тексті роблять синім або чорним чорнилом (а не червоним). Слова, цифри в тексті мають бути чіткими та охайними. Виправлений текст треба передрукувати, ще раз вчитати.

Прийоми виділення окремих частин тексту *Для виділення в тексті окремих слів або частин можна порекомендувати чотири способи:*

1. Великими літерами. Цей спосіб слугує для виділення окремих слів.
2. Розрідженням оформлюють окремі слова й короткі фрази. Коли слово подають розріджено, то після кожної літери роблять проміжок в один знак, а між словами й текстом - відступ у 2-3 знаки, щоб слова відділялися. Розділові знаки після таких слів ставлять на відстані одного знака, а наступне слово починають через 2-3 знаки.
3. Підкреслення - найзручніший спосіб виділення окремих слів і фраз. Лінію підкреслення починають під першою, а закінчують під останньою буквою слова, яке виділяють, включаючи лапки й дужки; розділовий знак, що стоїть після слова, не підкреслюють. Ціле речення треба підкреслювати суцільною рисою, починаючи від першої букви й закінчуючи останньою буквою речення.
4. Курсивом виділяють слова, речення, частини тексту. Цим способом переважно послуговуються, коли текст набирають на комп'ютері.

Розрізняють такі види правок:

о Правка-вписування - це звіряння виправленого тексту з текстом, що має редакторські правки і який прийнятий за взірець. За такої правки усувають технічні помилки (вписують пропущені літери).

о Правка-скорочення - усунення з тексту повторів несуттєвого матеріалу.

о Правка-перероблення застосовується у тих випадках, коли автор тексту погано володіє літературною мовою й невдало висловлює свою думку.

о Правка-оброблення - комплексний вид правки, яким передбачено аналіз й відбір фактичного матеріалу; оцінювання й покращання структури наукового тексту; мовну правку тексту; перевірку правильності зовнішнього оформлення тексту.

Правила введення тексту:

- ✳ не ставити символ пропуск між літерами, щоб зробити заголовки розтягнутим, для цього є спеціальні засоби;
- ✳ не робити пропусками відступів від лівого краю;
- ✳ не робити порожніх рядків між абзацами, для цього є засоби міжабзацних інтервалів;
- ✳ не нумерувати списки — це зробить текстовий редактор;
- ✳ не нумерувати сторінки — це зробить текстовий редактор;
- ✳ для створення нового абзацу натискати клавішу Enter.

Правила введення тексту:

- ✳ робити один пропуск між словами;
- ✳ розділовий знак не відривати від слова, за яким він стоїть;
- ✳ після розділового знака ставити пропуск;
- ✳ після відкритих дужок або лапок відразу писати текст;
- ✳ закривати дужки або лапки відразу за текстом;
- ✳ до і після дефісу не ставити пропуск;
- ✳ до і після тире ставити пропуск;
- ✳ примусово не переходити на новий рядок;
- ✳ слова на склади не розбивати, переноси не робити — це робиться автоматично;

2. Коректорська робота

Коректура — стадія виробничого процесу видання книг, газет, журналів і інших друкованих матеріалів, на якій усуваються різні помилки та недоліки, допущені при редагуванні та наборі.

Робота з коректури одного твору проводять в декілька етапів:

- над рукописом;
- над коректурними відбитками (після набору тексту);
- після друку.

Залежно від того хто веде коректорську роботу розрізняють:

- авторську,
- видавничу,
- типографську коректури.

Коректорське виправлення за характером і способом його виконання розрізняють:

- виправлення-вичитування, під час якого шляхом уважного читання виправляють технічні помилки;
- виправлення-звірення для перевірки виправлень у зверстаних аркушах, яке здійснюють шляхом швидкого читання коректурних відбитків або порядкового читання;
- виправлення-підчитування виконують двома коректорами, один з яких читає вголос текст оригіналу, а інший стежить за виправленнями і повідомляє про кожне з них другому коректору з метою усунення пропусків у виправленні і невідповідностей з оригіналом;
- відомості, яке здійснюють в друкарні з метою відомості всіх видів виправлень і контролю за правильністю рядків, смуг, друкованих аркушів у цілому.

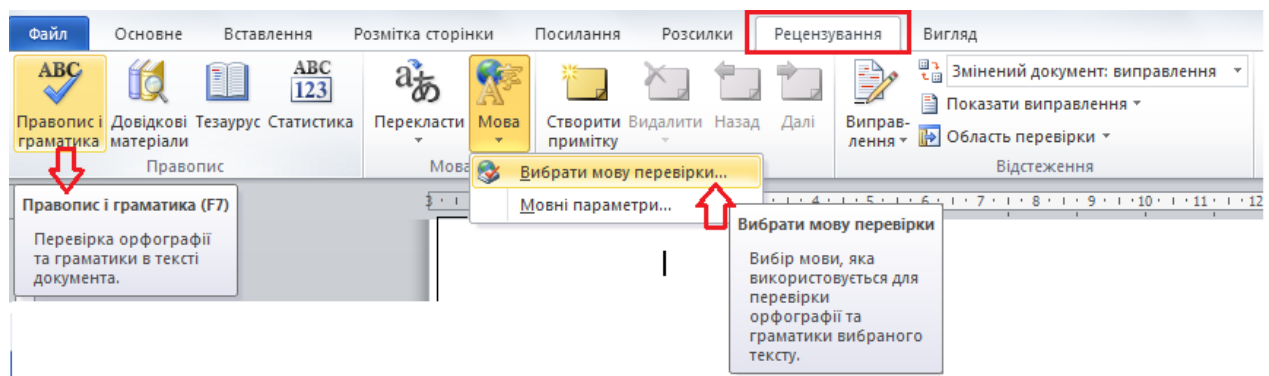
При внесенні коректурного виправлення всіх видів використовують коректурні знаки (знаки розмітки оригіналів).

Існують різні типи коректурних знаків: знаки заміни (букв, слів, рядків), знаки вставки, знаки викидування, знаки перестановки, знаки перестановки елементів набору, знаки збільшення, зменшення, вводу, вирівнювання і знищення пробілів, знаки шрифтових виділень і змін, знаки скасування зроблених виправлень.

Розрізняють три види коректурних відбитків:

- гранки – відбитки з набору, без дотримання числа рядків і знаків у рядку;
- зверстані аркуші (верстка) – відбитки зі зверстаних смуг;
- звірочні аркуші (звірення) – відбитки зі смуг після виправлення, внесених друкарнею.

Гранки використовують при складній верстці. Метод коректури з гранками називається граночним, а без них – безграночним.

Приклади недрукованих знаків

Недрукований знак	Клавіші введення	Позначення	Недрукований знак	Клавіші введення	Позначення
Пропуск	Пропуск	.	Нерозривний пропуск	Ctrl + Shift + пропуск	○
Кінець абзацу	Enter	¶	Нерозривний дефіс	Ctrl + Shift + дефіс	—
Табуляція	Tab	→	Розрив рядка	Shift + Enter	↵
М'який перенос	Ctrl + дефіс	␣	Розрив сторінки	Ctrl + Enter	— Розрив сторінки —

3. Наукове редагування

Редагування є процедурою аналізу і переробки вихідної авторського тексту, виконуваної одним або декількома фахівцями. Залежно від цілей виділяють такі основні види редагування:

- технічне (коректура);
- методичне;
- організаційне;
- наукове (предметне).

технічне редагування, Як правило, зводиться до коректури орфографічних, синтаксичних і стилістичних помилок; перевірки нумерації таблиць, малюнків, формул і посилань на них; приведення до єдиного формату представлення матеріалу і перевірки на відповідність редакційно-видавничим стандартам.

методичне редагування має принципове значення для навчальних видань і направлено на поліпшення характеристик сприйняття і засвоєння матеріалу. Саме навчально-методичним аспектам приділяється найбільша увага в процедурах грифування.

організаційне редагування направлено на підбір і компоновку матеріалів, оцінку можливості їх включення і узгодженості в серії видань і т.д. Редактори в цих випадках часто називаються укладачами, а їх групи - редакційними радами.

наукове редагування частіше застосовується до спеціалізованих наукових видань, проте також актуально і для навчальної літератури, яка розкриває теоретичні положення тієї чи іншої науки. Важливість цього аспекту підкреслюється тим, що в процедурі грифування рецензенти зобов'язані оцінити відповідність сучасному науковому рівню.

Для практичних розробок в більшій мірі підходить поняття *«предметного редагування»*, Яка спрямована на оцінку:

- Використання правильної термінології - несуперечливої і чіткої системи понять і термінів.
- Відповідності та несуперечності змісту навчального видання існуючим стандартам, практикам використання і іншим аспектам предметної області.
- Адекватності навчальних прикладів і вправ, застосування набутих навичок для вирішення реальних завдань.
- Актуальності і новизни описуваних положень, методик, апаратних і програмних засобів і т. д.

Форма подання наукової редакції може бути різною. Найбільш часто редакторські зауваження створюються на етапі підготовки рукописи і передаються автору видання, який їх враховує, наскільки це можливо. В інших випадках зауваження редакторів виділяються в окремі текстові вставки (виноски, примітки, коментарі і т. д.). Особливою формою наукового коментаря є передмова редакторів-рецензентів, яке спрямоване на загальне позиціонування видання, виділення його значущих аспектів для вивчення предметної області.

4. Технічне редагування

Одночасно з художнім проводять технічне редагування, змістом якого є:

- вибір формату видання,
- вибір розміру та гарнітури шрифтів,
- використання лінійок і інших елементів виділення тексту,
- структура і розміщення тексту та ілюстрацій на кожній смузі.

Вибір формату залежить від виду видання та функціонального призначення книги. Збірник віршів, підручник, наукова монографія, сувенірне видання, географічний атлас або альбом репродукцій з художньої галереї повинні мати різний формат. Крім того, важливу роль при виборі формату мають технологічні можливості друкарні, де книга буде друкуватися, і зручна для сприйняття довжина рядка.

Вибір шрифту також пов'язаний із призначенням книги, відповідністю його змісту, естетичними і гігієнічними вимогами. Поряд з вибором гарнітури, що залежить від жанру і стилю твору, важливий підбір кегля. Має значення також нормальне розміщення знаків і слів у рядку, нормальні (не занадто вузькі, але і не розріджені) пробіли між знаками і між словами. Важливий вибір способу набору тексту – з виключкою рядків, тобто дотриманням їх графічної повноти; створення рівності міжсловних пробілів. Можливе застосування переносів наприкінці рядків, що усуває недоліки того чи іншого варіантів. Звичайно використовуваний одноколонний набір у певних випадках може бути ефективно замінений на двох або багатокolonний.

Технічний редактор займається створенням і розміщенням текстів, які розташовують на обкладинці, форзаці, суперобкладинці, титульному аркуші, підрисункових підписів,

колонтитулів, змісту. Одна з головних задач технічного редагування – підготовка комплексу проекту оформлення, макета видання (при необхідності). Технічний редактор розробляє для поліграфічного підприємства технологічну специфікацію, що разом з комплектом інших документів і матеріалів передають до друкарні як завдання видавництва на виконання поліграфічних робіт.

5. Художнє редагування

Після коректури рукопису (а часто раніше) починають роботу над художнім оформленням твору. Це найважливіший елемент підготовки видання. Від ефективності та професійності виконання художнього оформлення твору залежить відношення читача до книги. Форма видання, його зовнішній вигляд, привабливість, зручність і комфортність сприйняття складових частин і елементів у першу чергу сприяють інтересу до твору, зміст якого ще читачу невідомо.

На цьому етапі художній редактор разом з автором і ведучим редактором вирішують питання, пов'язані з розміщенням, характером і кількістю ілюстрацій, оформленням обкладинки, титульного аркуша, форзаца (аркуш папера, який розміщують між палітуркою та титульним аркушем). Якщо видання рясно ілюстровано, необхідно розробити проект оформлення. Дуже важливим при цьому є створення стилю оформлення, взаємозв'язок його складових. У цьому проекті на підставі даних про тип видання, жанрі видаваного твору, читачкої аудиторії, обсязі, тиражі та складі ілюстрацій розробляють рішення про способи і форми виконання ілюстрацій, виготовлення друкарських форм, брошюровочно-палітурних робіт. До проекту належить підбір матеріалів для видання (папера, картону, тканин та ін.).

Художній редактор (дизайнер, графічний дизайнер) створює проект оформлення та організує його узгодження з іншими фахівцями видавництва та редколегією, а також з художньою радою (якщо такий при видавництві існує). Він керує роботою художників, фотографів, графіків, ретушерів, які виконують у відповідності зі своєю спеціалізацією ту або іншу частину оформлення; контролює кожний вид цих робіт, а також поліграфічними процесами, що пов'язані з друком; проводить редагування ілюстрацій і виконує деякі види оформлювальних робіт самостійно. Художній редактор працює в безпосередньому контакті з технічним редактором.

6. Літературне редагування

Літературне редагування - це процес, при якому аналізується, оцінюється і вдосконалюється літературна форма перевіряється тексту або твору. Редактор проводить наступну роботу:

- виправляє лексичні помилки;
- доводить стиль тексту до досконалості;
- усуває логічні помилки, удосконалює форму тексту (розбиває на абзаци, глави або об'єднує фрагменти);
- скорочує текст зі збереженням змісту;
- перевіряє фактичний матеріал (дати, імена, цитати, статистичні значення).

Літературне редагування є одним з найважливіших аспектів видавничої діяльності, воно має конкретну практичну спрямованість і базується на узагальненні досвіду літературної обробки текстів відомими літераторами, видавничими співробітниками, письменниками і журналістами. Літературне редагування не є окремим самостійним етапом проходження рукописи, але як один з видів роботи над твором присутній на всіх стадіях руху від рукопису до готового до публікації тексту. Уже на етапі попереднього рецензування редактором і зовнішніми рецензентами звертається увага на літературну форму представленого в видавництво твору. У рецензіях, як правило, відзначаються стилістичні особливості викладу матеріалу, вказуються допущені автором помилки і недоліки в стилі. Більш детальному практичному розбору авторський виклад матеріалу піддається на стадії поглибленого редакторського рецензування, з тим щоб автор в процесі доопрацювання рукопису по можливості самостійно виправив помічені мовні і смислові помилки.

В подальшій роботі редактор допомагає автору удосконалити рукопис. Як вказує один з найдосвідченіших видавничих працівників, завдяки старанням редактора проводиться «аналіз і оцінка кожного елемента рукописи, аж до найдрібніших; з'ясування причин приватних недосконалостей тексту і можливостей його поліпшення, пошук засобів усунення цих причин, шляхів реалізації цих можливостей, правка як вид конструктивних пропозицій автору» - Мільчіан А.